

7x

Buenos Aires

Reportage & guide

Mats Lundman
Margaretha Schön

ULTIMA ESPERANZA BOOKS

Innehåll:

7xBuenos Aires	5
Som ett dis över stan	7
Grillat är gott	31
Fotbollspassionen	49
Evas märkliga resa	72
Borgeslabyrinten	105
Plaza Política	133
Döden i Buenos Aires	165
Sju dagar till fots	185
Gamla Palermo	230
Vem är vem på gatskyltarna	235
Snabbguiden inför resan	239
7x	246-247

Gammal skyskrapa speglas i den nya.

7 x Buenos Aires

Stora städer är fulla av stora berättelser. Mellan 1999 och 2011 besökte vi Buenos Aires sju gånger och vid varje resa upptäckte vi en ny sida av staden, en ny berättelse.

Det handlar om tangon och fotbollen, om Evita, b-skådisen som blev politiker, om Maradona och fansen, om Carlos Gardel – sin tids Michael Jackson, om världens våldsammaste torg och om världens rikaste begravningsplats – och en hel del till.

Här möts Europa och Amerika. Här möts Nord och Syd. Här möts den rika och den fattiga världen, ljus och mörk hud, conquistadorer och immigranter, oligarker och revolutionärer. Här möts nationaliteter från nästan hela jordklotet.

Här möts förgången tid och framtid – å ena sidan kullerstengator och sopkärror som i 50- och 60-talens Sverige – å andra sidan futuristiska byggnadsverk, privatiserad välfärd, enorm rikedom och svår fattigdom.

Kapitlen står för ett personligt urval. Boken är inte heltäckande – men förhoppningsvis informativ och underhållande. Förutom de sju längre berättelserna tipsar vi om promenader som täcker in det mesta av byggnader, kyrkor, museer och sånt som man ”inte får missa”. Längs med promenaderna hittar vi förstås även krogar, barer, museer och shopping.

Boken är reviderad och uppdaterad i februari-mars 2019. Priser, öppettider och andra uppgifter av liknande förgänglig art kan ha förändrats.

Mats Lundman

Margaretha Schön

Som ett dis över stan

Det hänger på skorna.

Det fattar man efter bara en kort stund vid staketet som omger dansbanan La Glorieta där det är utomhusmilonga på lördagskvällen.

Stilarna är många, allt kan blandas – kostymbyxor och trasiga jeans, tajts och vida klänningar, nätundertröjor och skjortor med etonkrage. Ingen bryr sej. Utom när det gäller skorna.

Kvinnorna kommer, en och en, sätter sej på trappan upp till dansgolvet och snör av sej gympaskorna och plockar fram de högklackade ur en påse som de burit med under armen. Allt är läder. Svart eller rött, tvåfärgat, gärna med slejf. Elegant. Viktigast är att skon sitter med ett fast men mjukt grepp utan att klämma. Klackarna kan vara en decimeter och vassa som sylar.

Männen har snörskor, en del mjuka som mockasiner. Enfärgade. Alltid lädersula. Gummi och annat under skorna sätter fula spår i dansgolvet.

Det handlar om tango. Det är omöjligt att besöka Buenos Aires utan att fångas av tangon. Och det vare sig du är intresserad av att dansa eller inte.

Tangomusiken ligger som ett dis över stan, delar av den i alla fall. Du behöver inte söka upp den. Mitt på dan strömmar förströdda tangotoner ut från kaféer och barer, från frisersalongen, från bok- och skivbutiker. Eller de överraskar en på perrongen i tunnelbanan där informations-tv plötsligt slår över i musik – i tango. Och på gågatan Florida överfalls du plötsligt av flygbladsutdelare som vill göra dej uppmärksam på att just här befinner du dej bara tio meter från den mest sensationella tangoshowen i hela Buenos Aires.

Till vänster:

Ovan: dansbanan Glorieta i Belgrano en lördagskväll.

Nedan: Orquesta típica imperial ger konsert på gatan och ett par som uppvisningsdansar "tango salón".

En passion? En folksport? Ett sätt att umgås?

Det måste bli ”ja” på alla tre förslagen. Men det handlar också om stil – en lite avmätt, sensuell, sentimental men kontrollerad stil som är tradition och ideal bland dem som bor här.

Hur går det till?

Man dansar på milongor. Dags för en ordförklaring: milonga kan betyda två saker.

1) Det är en äldre musikstil, en föregångare till tangon, lite taktfastare, lite snabbare.

2) En danstillställning, ett slags dansklubb, fast öppen för alla. En dj sköter vanligtvis musiken men på helgerna kan det vara till levande orkester. Milongorna anordnas i stora lokaler, ofta i anslutning till en restaurang. Milongans arrangör och dj:n står vanligen för något speciellt, kanske ett musikurval som skiljer sig från andra milongors. Därför kan det vara olika karaktär på publiken från kväll till kväll.

En vanlig lördag kan man enligt facktidningen, som heter just ”Milonga”, välja mellan 38 milongor i Buenos Aires. Antagligen finns det fler fast kanske mindre och privatare.

Dansen äger vanligen rum i två omgångar.

Den första börjar på eftermiddagen, vid tre eller fyra och håller på till åtta, halv nio. Den andra kan börja vid tiotiden och hålla på ända till tre, fyra eller fem på morgonen. Riktiga entusiaster kan på det viset hinna med flera milongor på en lördag.

Här dansar man ”milonguero” som är en stil som skiljer sig från den tango man kan se på film, och även ibland lär sej på tangokursen hemma, med höga knälyft och kickar framåt och bakåt eller rusningar.

Tango milonguero bygger på improvisation med vissa givna rörelser i botten. Det är tätt på golvet. De föreskrivna stegen och bakåtkickarna tar för stor plats och uppskattas inte av nördansande och inte heller att man byter spår eller riktning.

Den som vill dansa här behöver några lektioner först. Och det är lätt ordnat. En vanlig torsdag finns det (enligt ”Milonga”) 102 ”clases” – kurser, många är engelskspråkiga – att välja på över hela stan, från elva på förmiddagen till tio på kvällen.

La Glorieta är en ovanlig milonga. Dels för att den är utomhus, dels för att den främst fungerar som en träffpunkt för dansintresserade i några höghuskvarter i den välbärgade stadsdelen Belgrano.

Dansbanan är belägen på en kulle i ett hörn av den stora öppna parken i Barrancas de Belgrano. Här är det milonga varje fredag, lördag och söndag kväll mellan 19 och 22.

Dansbanan är åttkantig, cirka 10-15 meter i diameter med välvt tak och öppna sidor åt alla håll. Längs kanten löper ett räcke där de som inte dansar kan hänga. 150 meter bort ligger pendeltågsstationen och musiken som kommer från en bandspelare överröstas titt som tätt av tutande tåg.

Det är lördag och vid halv åtta har ett dussin personer anlänt och tre, fyra par dansar. Sedan fylls det på och vid niotiden är det drygt 30 par på golvet och nästan lika många som står längs räcket och tittar på. En del är bara åskådare men bekanta med flera av dem som dansar. Det är folk från grannskapet som är här.

Vi fascinerats av skobytena, hur kvinnorna sätter sej på trappan och byter om. Fast några väljer att anlända färdigskodda och vinglar fram i gruset mot dansbanan. Tumregeln tycks vara ju yngre desto högre klack.

Några har kommit direkt från jobbet. Ett par har varit och handlat mat och toapapper på lågpriskedjan Día och ställt plastpåsarna vid staketet. De har en åttaåring med rosett i håret i släptåg som får prova på några danssteg ihop med sin (troligen) pappa.

Musiken strömmar ur högtalare, nästan bara instrumentalt och mycket låter likadant. Tre eller fyra tangobitar i sträck plus en eller två danser till annan musik. Det bildar en "tanda" som man dansar med

Utomhusmilongan Glorieta med skyskrapor som närmsta grannar.

samma partner. Därefter kommer en trudelutt – kallas ”cortina” – som bryter stämningen och manar paren att gå tillbaka till räcket och fundera på vem de vill dansa med när det är dags för nästa tanda.

Stämningen är glad och otvungen. Man hälsar och kindpussar. Raggning ingår inte i tangokulturen, det är bara dansen som räknas. Inte alkohol heller, det gäller att ha koll på stegen och stilen. Man drar på skorna, kliver upp på banan och ställer sej längs staketet. Till nästa tanda är man upp och dansar om man har tur.

Fötterna rör sej snabbt, men annars går det ganska långsamt. Kvinnorna har de svåraste stegen, får kicka bakåt och lyfta och vrida på benen mycket mer än vad männen är tvungna till, även om inte de heller hasar sej fram. En del par dansar väldigt framåtlutande, som om de vill undvika att vidröra varandra. Kan det vara par som inte är riktigt bekanta? Som tycker det blir för intim kroppskontakt annars?

Folk verkar ha roligt. Men koncentrationen är stark. En del kvinnor dansar med slutna ögon. Och ibland lyser paren upp och ler mot varandra och vi förstår att det är just när de har lyckats med något svårt parti och är särskilt nöjda.

Vid notiden har mörkret fallit över Belgrano och ljuset tänds. Kupolen lyser upp silvervit och ett surrande ljud från belysningen blandar sej med vemodiga toner.

På slutet blir det några snabbare danser. Inte alla kan hänga med, bara de med de flinkaste fötterna.

En månskära har tittat fram. Lokaltågen tutar. En man med hund kommer upp på dansgolvet och många av paren samlas kring hunden som tydligen är välbekant.

Det blir signalen till uppbrott. Kvinnor tar sina väskor, som man smart nog samlat i en hög mitt på dansgolvet, sparkar av sej de högklackade skorna nere i trappan och byter tillbaka till gym-padojor. En och en eller två och två går man bestämt mot gatan och de kringliggande höga husen. Någon därhemma har kanske redan satt på grillen.

La Glorieta i Belgrano – en mötesplats med fasta rytmer och regler. Hur började det?

Tangons ursprung är om inte höljt i dunkel så i alla fall en smula omtvistat. Det finns olika versioner av hur man började dansa på det här sättet.

Klart är att det var under 1800-talets andra hälft som dansen växte fram. En del av rötterna fanns sannolikt på Pampas, bland gauchos, Sydamerikas cowboys. Där spelade och sjöng man milongas som senare har blivit det ord som även betecknar själva danstillställningen. Milongamelodierna anses ha haft rötter i mazurka och polka som kommit med invandrare från Europa, i alla fall liknar de varandra rytmiskt. Danserna som utvecklades till detta kan också ha varit ett slags simulerade knivslagsmål.

I Buenos Aires och i Montevideo i Uruguay, i hamnarna, spelades den här musiken med instrument som invandrare hade med sig från sina hemländer, till exempel det tyska dragspelet bandonion, här omdöpt till bandoneón.

Här fanns också svarta arbetare, ursprungligen hade de eller deras förfäder kommit från Afrika som slavar. De hade sina egna danser som candomben i Brasilien och Uruguay. På hamnkrogarna mixades allt detta. Det sägs att de som kunde milonga imponerades av olika invecklade steg i afroargentinarernas danser som de imiterade och införde i det som blev tango. Själva ordet "tango" eller liknande finns i olika afrikanska dialekter och kan betyda "knä" eller någon sorts rörelse eller någon av alla kroppsdelarna under bältet.

På den här tiden var tangon underground och inget som kom i fråga för bättre folk, något för sjömän, hamnjobbare och prostituerade. Man dansade på krogarna och bordellerna. Under det sena 1800-talet var det ett stort överskott på män bland immigranterna och män kom därför att dansa med varandra, som förströelse, som övning och under tiden de fick vänta på sin tur på bordellen.

För övrigt är det fel att tala om "argentinsk tango". Dansen har sitt ursprung och sin hemvist i Buenos Aires, Montevideo och de övriga hamnstäderna längs Rio de la Plata. Så den rätta benämningen är faktiskt "rioplatensisk tango". Och i resten av Argentina är det andra rytmer som gäller.

Ända fram till en bit in på 1900-talet hade tangon varit musik och dans. Att koppla en text och en sångröst till var varken vanligt eller

viktigt, det tillhörde inte kulturen. Det dröjde till 1917 innan det skulle bli ändring på det.

Då, en sen afton i Buenos Aires, blev en nattvandrare vid namn Pascual Contursi stående utanför ett danshak på Avenida Corrientes där det spelades en melodi som gjorde honom alldeles förhäxad. Kompositören hette Samuel Castriota och när Contursi långt om länge gick hem hade han melodin ringande i huvudet. Han satte sig genast och skrev en text och döpte tangon till "Lita".

En av tidens sångare på modet hette Carlos Gardel. Han hade sjungit i en duo i några år och rest runt på klubbar och små teatrar i Argentina, Uruguay och Brasilien. Gardel fick höra "Lita" och blev förtjust. Han ville sjunga den på scen.

Contursis text handlar om en hallick som sörjer att hans favorithora är borta. Gardels vänner och medarbetare på scen varnade honom för låten. Texten var för förargelseväckande helt enkelt. Sedan även hans kompanjon hoppat av beslutade sig Gardel för att sjunga den solo. Han ändrade titeln till "Mi noche triste" – "Min sorgsna natt" – han sjöng den och folket älskade den. En klassiker var född.

Men det var inte bara en tangolåt för evigheten som sett dagens ljus. Tangon blev nu med sång. Text var plötsligt lika viktigt som musik, och Carlos Gardel var den store uttolkaren. Honom ville alla höra.

Vem var då Carlos Gardel, denne artist som nu beträdde en bana och ett öde som bara kan jämföras med nordamerikanska artistkollegor som James Dean, Elvis Presley och Michael Jackson?

Han föddes den 11 december 1890 i Toulouse i Frankrike. Det har varit en del tveksamheter om hans ursprung och på en del håll har det hävdats att han var född i Uruguay. Men nu verkar alla ha enats om Toulouse.

Pojken döptes till Charles Romuald av sin mor Marie Berthe Gardès. Charles pappa angavs som okänd. Tiderna var svåra i Frankrike och när Charles fyllde tre år bestämde sig mamma Berthe för att emigrera till Sydamerika. Hon hade en väninna i Buenos Aires. Dit kom Berthe och Charles på våren 1893 och resten är – som man säger – historia, åtminstone i tangovärlden.

Mamma Berthe fick jobb som strykerska i väninnans tvättinrättning och Charles gick i skolan i Abasto som på den tiden var en förstad och fick ibland chansen att jobba lite extra på teatrarna i trakten. 15 år gammal hoppade han av skolan och i stället blev det mer och mer musik. Han sjöng på kaféerna och gick under smeknamnet "El Francesito" – "Den lille fransmannen" – och musiken som gällde där och då, det var tango.

Exakt när Charles Gardès blev Carlos Gardel är svårt att fastslå. Men som Carlos sjunger han i alla fall in sin första skiva 1912 och året därpå står han på scen ihop med sin första kompanjon José Razzano.

Razzano som var tre år äldre kom från Montevideo där tangon har starka rötter i olika afroamerikanska musikstilar. Han hade redan 1910 fått spela in en skiva och var på väg att bli ett namn. Nu bildade de båda "den celebra criollo-duon" som det kom att stå på affischerna till deras framträdanden. De blev snabbt populära och turnerade ihop till klubbar och musikteatrar i Argentina och grannländerna.

Duon sjöng tillsammans till 1925, sedan gick de olika vägar. Razzano levde i Buenos Aires till sin död 1960. På Gardelmuseet på Jean Jaurès 735 i stadsdelen Once kan man studera de första plattorna – 78-varvare, stenkakor, många av dem utgivna på märket Columbia.

1917 började det hända saker. Gardel fick sin första filmroll i "Flor de durazno" – "Persikoblom" – där han hade huvudrollen som gaucho. Och kort därefter kom hans första egna riktiga hit – "Mi noche triste", låten som Pascual Contursi blev så tagen av den där natten på

"Den berömda criollo-duon" kunde fira succéer även långt borta i Europa.

Corrientes att han skrev en text till den som Carlos Gardel med sin mjuka baryton gjorde till en klassiker.

Succéerna fortsatte att komma. 1918 nynnade alla på "Flor de fango" ("Lerblomman") och året därpå "De vuelta al bulín" ("Tillbaka på bordellen").

Det var dags att ta klivet ut i världen. I Europa var första världskriget slut. "Den berömda criollo-duon" gjorde succé i Madrid 1923 och det blev starten på en rad framgångar på de europeiska scenerna. Till Paris kom unga från hela världen. Här växte konst, musik och populärkultur och hit kom också tango och blev snabbt populär.

Detta gjorde intryck även på hemmaplan. Kunde parisarna ta till sig tango i de fina salongerna så kunde Buenos Airesborna göra det också. Medelklassen och överklassen anslöt till tango-boomen. Dansen och musiken var inte längre subversiv.

Nu inträffade också en stor medierevolution. 20-talet blev genombrottet för radion. Och mitt i detta stod den drygt 30-årige Carlos Gardel.

Den första livekonserten med Gardel och Razzano sändes 1924 i programmet Low Gran Splendid i Buenos Aires-radion. Kanske inte varje hem i stan hade egen radiomottagare men i kvarteret, på kaféet eller baren på hörnet kunde man få höra musiken strömma ur spruckna högtalare. Nu mångdubblades antalet tangoentusiaster och Gardelfans i den argentinska huvudstaden.

Avenida Corrientes var – och är i viss mån fortfarande – det stora nöjesstråket i Buenos Aires. Här ligger teatrar och biografer vägg i vägg med barer och nattklubbar. 30-talet var de gyllene åren. Kända arkitekter från Frankrike och USA bjöds in för att rita och dekorera nöjespalatsen. Det var Paris och New York som räknades. Corrientes har till och med sin egen minikopia av Empire State Building. Strax intill ligger också Buenos Aires första glassbar, El Vesuvio, öppnad av en familj från Neapel redan 1902.

Brasilien var också hett och man gav gärna restaurangerna och barerna brasilianska namn. Baren "Ouro Preto" ("Svart guld") var ett av de populäraste ställena. Hit kom teaterbesökare och artister när föreställningarna var slut framåt midnatt.

Även många intellektuella vimlade i nattlivet, för på Corrientes och dess tvärgator fanns – och finns fortfarande – en koncentration av stans boklådor och antikvariat. Barerna och även boklådorna höll öppet och hela natten var det full fart på Corrientes trottoarer.

Här var Carlos Gardel på hemmaplan. Han firade nya triumfer på teatrarna och i ideliga radioframträdanden fast nu som soloartist. José Razzano började få bekymmer med rösten redan under Europaresan 1923 och från 1925 kunde duon inte sjunga tillsammans längre. Razzano blev nu hans manager.

Idag tänker man på tangon som en romantisk sång- och dansstil med teman om längtan, kärlek, besvikelser och sorg. Men så var det inte alltid i början. Låtarna handlar inte alls bara om hjärta och svek. Carlos Gardel sjöng om tidens framsteg, till exempel om snabbtåget ”Rapido” och de elektriska spårvagnarna, ”El Eléctrico”. En annan sång är en historisk hyllning till den första provisoriska regeringen i landet, ”Primera Junta”. Carlos vän jockeyn Irineo Leguisamo fick en egen låt liksom hästen Botafogo. Han sjöng även in reklamjinglar för vinmärket ”Toro”, som ägdes av en av de största radiosponsorerna.

(Men, väl att märka, även i Sverige kunde låtarna på den tiden besjunga annat än hjärta och smärta. ”Zeppelinarvalsens” till exempel. Eller ”Gamle Svarten”...)

1927 hade Carlos Gardel tjänat så bra så att han kunde köpa huset på Jean Jaures 735 och ge till sin mamma Berthe som flyttade in med sin strykbräda. Hon bodde här till sin död 1943. Idag är Carlos Gardelmuseet inrymt i huset och strykbrädan finns kvar bland inventarierna.

Med kärleken var det sannolikt mer problematiskt.

1920 träffade Carlos den då 14-åriga Isabel Del Valle som han lärde känna via kompanjonen José Razzanos familj. Han förälskade sig i den 16 år yngre flickan – och det brukar heta att det var Carlos Gardels enda stora kärlek och deras förhållande kom att vara i Carlos fall nästan livet ut.

Hur det nu var med ”den stora kärleken” verkar ovisst. Kanske var det Isabel som älskade men inte omvänt. Klart är att Carlos

under åren hade många historier med andra kvinnor, både i Buenos Aires och ute under turnéerna. 1934 köpte han ett hus till Isabel och samtidigt ska han ha gjort slut för gott på förhållandet.

Turnerandet utomlands tilltog.

1928 lägger Gardel Paris för sina fötter. Framgången är så stor att den ger eko över hela nöjesvärlden. Nästa erövring: USA.

1931 var det dags. Då sjöng Carlos Gardel i radio för New York-bornna och efteråt kunde de argentinska tidningarna rapportera att den populära sångaren gjort succé i det svårflirtade "Yanquilandia". Han fortsatte ut på en Europaturné med bland annat en jättekonsert i Nice. Och snart skulle han stå på USA-scenerna igen tillsammans med storheter som Bing Crosby och Al Jolson.

I USA bodde han hos Charlie Chaplin – de hade träffats i Nice tidigare under året och trivdes bra i varandras sällskap.

1931 hade Gardel också mött den brasilianske journalisten och poeten Alfredo Le Pera i Paris. De hade blivit vänner och börjat samarbeta. Le Pera kom att skriva texter till några av de mest berömda av Gardels tangolåtar. Såväl "Mi Buenos Aires querido" och "Por una cabeza" som "Volver" har Le Pera som upphovsman. Många ger brasilianaren äran för att en gång för alla ha höjt ribban för det poetiska innehållet i tangons texter. Inget mer om snabbtåg och hästar med andra ord.

Charm på vita duken.

Uppmuntrad av Charlie Chaplin spelade Gardel 1931 in en film som skulle bli en megasuccé i hela Latinamerika – "Luces de Buenos Aires" ("Buenos Aires ljus").

Det skulle bli mera Gardel på bio de närmaste åren. Både "Mi Buenos Aires querido" och "Por una cabeza" skrevs särskilt för den vita duken.

I filmen "El día que me quieras" ("Dagen då du älskar mig") mötte Gardel lustigt nog en medspelare som några decennier senare skulle bli den store förnyaren av hela tangogenren – Astor

Piazzolla. Filmen spelades in i New York dit familjen Piazzolla flyttat från Mar del Plata på Argentinas atlantkust. Regissören sökte efter en ung pojke och fastnade för unge Astor med rätta latinska utseendet för rollen. Denne hade lärt sig spela bandoneón redan som nioåring, och det sägs att på festen som hölls efter inspelningarna fick han jamma tillsammans med Gardel.

Carlos Gardel hade nu, 44 år gammal, gått från succé till succé i nöjesvärlden i tio års tid. Han var en superstjärna – och en modern stjärna framburen av den nya tekniken. De entusiastiska fansen – miljontals – hörde honom i radion, spelade hans skivor och såg honom på bio. Han stod på topp – och på toppen skulle han nu stanna kvar i beundrarnas sinnen.

På kvällen den 23 juni 1935, en söndag, hade Carlos Gardel sjungit i radio. ”Tomo y Obligo” (”Drick med mej”). Det kom att bli hans sista sång.

Dagen därpå satte han sig med orkester i ett flygplan för att resa ut på turné till norra delen av Sydamerika och länderna i Karibien. Med på turnén var också vännen Alfredo Le Pera.

Planet hade gjort ett stopp på måndagen i Medellin i Colombia. Nu satt de igen på sina platser och väntade på att få komma vidare mot väster i Colombia, till Cali som var första mål och första entusiastiska publik.

Planet rullade ut.

Det kom aldrig upp i luften. På startbanan kastades musiker-
nas plan av den starka vinden mot ett tyskt trafikflygplan som var på väg att landa. Båda maskinerna fattade eld.

Tusentals människor som hade kommit till flygplatsen för att hylla Gardel blev nu vittnen till katastrofen. Carlos Gardel, Alfredo Le Pera och 15 andra dog i kraschen.

Tisdagen den 25 juni upptog olyckan och Gardels död större delen av förstasidorna i Buenos Aires tidningar. ”El Diario” har låtit teckna kraschen. ”Crítica” har en fantasifull bild som visar passagerarnas fasa när planet förvandlas till lågor.

Hela Latinamerika var i sorg. En tangosångare var död men en klassisk tragisk hjälte hade fötts.

Begravningen skedde inte förrän den 6 februari 1936. Då hade

kistan med den döde Carlos först förts till New York, sedan till Rio de Janeiro och till sist till Montevideo och på varje ställe hade tusentals tagit tårfyllda farväl.

Den 6 februari var en torsdag och 30 000 människor hade samlats vid nöjes- och sportpalatset Luna Park för att följa kistan till sista vilan på kyrkogården i Chacarita. Begravningsståget vandrade hela den långa Avenida Corrientes, förbi alla de stora teatrarna, nöjespalatsen och krogarna. Nöjesavenyn tog farväl av en av sina största. Men legenden var redan formulerad: "Carlos Gardel sjunger bättre för varje dag".

Det har gått över 80 år sedan flygkraschen i Medellin. Varje dag besöker människor fortfarande graven på den stora Chacarita-kyrkogården. Där står Gardel staty i smoking och med ett brett evigt leende.

Väggarna bakom honom liksom sockeln är fullhängda med minnestavlor och plattor i marmor eller metall. De kommer från enskilda och från sällskap som dansar tango, från föreningar och organisationer, inte bara argentinska. Från Kanarieöarna, Toulouse, Ecuador, Mexiko, Chile och Japan har människor vallfärdat till den här graven. Tacksamheten mot Carlos Gardel tycks sitta i än i våra dagar för en hel del plattor har kommit upp de senaste åren.

När vi besöker Chacarita är det lugnt som det bör vara på en kyrkogård, bara enstaka gamlingar skymtar i gångarna mellan de stora gravkvarteren och så några kyrkogårdsarbetare som långsamt krattar det knastrande gruset. Det stryker omkring katter – gråa, gulfläckiga, röda, svarta, strimmiga. De bor här bland de döda, magra och taniga och skygga.

Vi går sakta i hettan och utan att egentligen ägna de stora gravarna något intresse. Men så ser jag en liten kvinna i lång svart kapp som har klättrat upp på sockeln till ett gravmonument som pryds av en staty av en man. Hon står och pysslar med någonting och så sträcker hon armarna upp mot statyn och det verkar som om hon ger statymannen någonting i handen.

Vi har stannat ett 30-tal meter därifrån och betraktar scenen. Hon står kvar en lång stund.

Sedan rättar hon omständligt till sin kapp och klättrar med

möda ner från marmorsockeln. Vi går sakta i riktning mot henne och så möts vi på grusgången. Kvinnan är liten och skrynklig i ansiktet och helt klädd i svart, från schaletten över håret till de grova pumpsen. Faktiskt ler hon inte lite när hon passerar? Om det är åt oss eller bara för att hon är lycklig kan man ju inte veta.

Vi fortsätter och stannar till vid graven med statyn för att se vad det handlar om.

Det är Carlos Gardels grav. Tangokungen.

Vi har hört om legenden. Varje dag kommer det kvinnor hit till graven, de tänder en cigarett och sätter den mellan Carlos förstenade fingrar.

Och mycket riktigt. Nu har han en cigg i handen och den röker. Runt fötterna har Carlos en hel hög med små brända cigarettfimpar i ett litet berg av aska.

Wilken dyrkan! Hon som nyss var här måste ha varit bara barnet på Carlos tid. Snart tar det slut, tänker jag. De dyrkande fansen måste ändå vara på väg att dö bort. Då får Carlos sluta röka.

I augusti varje år är det dags för den internationella tangofestivalen i Buenos Aires. Den pågår i två veckor och då reser tusentals människor från hela världen hit för att få uppleva och dansa. De erbjuds gratislektioner och kan välja mellan hundratals shower och tangoinspirerade evenemang. På gatorna i centrum och i de mest tangointensiva kvarteren till exempel i San Telmo kan man lyssna till "orquestas típicas" – större band med tio-tolv medlemmar; fyra, fem spelar bandoneón, lika många fiol och det kompletteras med piano och bas.

På de stora showerna och uppvisningarna är det inte någon milonguero som dansas. Tango salón och tango fantasía ska det vara om det ska se något ut.

Tango salón är en tango för de finare salongerna, den tango som vi är vana vid att se till exempel från många filmer. Det är bestämda steg och rörelser i stackato, knälyft och kickar och även om improvisationer förekommer så är de på en högre nivå än på den vanliga milongan. Och när det är tävling är det tango salón som gäller.

Tango fantasía är tango för uppvisning och show, koreografe-

rad med inslag av balett och akrobatik. Går man på en påkostad (och dyr) tangoshow i Buenos Aires är det med största sannolikhet tango fantasía som man får avnjuta till sin trerättersmeny.

Festivalveckorna kröns med en tävling. Varje år koras ett världsmästarpar – Campeones Mundiales de Tango Salón.

För några år sen hette vinnarna Sebastián Jiménez och Maria Inés Bogado. Ett lite omaka par eftersom Sebastián just fyllt 18 medan Inés är 30. Sebastián's 18-årsdag inträffade faktiskt samma dag som det var semifinal.

Inés har dansat tango på gatan för turister i flera år medan Sebastián kom direkt från skollängan. Men han har övat länge.

– När jag var tio år såg jag i skolan ett par som dansade, och när jag kom hem sa jag till mina föräldrar att jag ville börja med det, fast då visste jag inte ens vad det hette, det som jag hade sett, säger Sebastián till tidningen Milonga, som svar på frågan varför han inte valde fotboll i stället för tango.

Hans föräldrar har stöttat ända fram till världsmästerskapet.

Hur är det att dansa med en tolv år äldre kvinna?

– En del säger att när vi fattar om varandra så är det som om jag inte längre är en kille och hon inte längre kvinna utan vi blir ett, svarar Sebastián.

Men de är inte alls tillsammans. Inés har sin Leo sedan fyra år och Sebastián är singel.

Efter segern fick de resa ut på världsturné. London, Madrid, Holland och sedan Nordamerika och Asien – där väntade Japan, Korea och Shanghai...

Ett par med lite längre erfarenhet både av tango salón och turnéliv är Osvaldo Cartery och hans partner Coca. Osvaldo gillar inte utvecklingen.

– Idag ska det briljeras med konstiga danssteg. Sånt gör inte jag. Jag är ingen apa, säger han till Milonga.

Det här med akrobatiken – avancerade knälyft och kickar och konstiga steg – är verkligen en fråga som diskuteras i tangokretsar.

Yanina Fajar är både dansare och koreograf med egen dansstudio. Måste man ha akrobatiska inslag i en tangoshow, undrar Milonga.

– Publiken i vissa länder, USA till exempel, är som galen i det.

Gravmonumentet över Carlos Gardel finns på Chacaritakyrkogården och är översållat av tavlor med hyllningar och tack från folk från hela världen. Mellan fingrarna sitter alltid en cigarett som hans mest hängivna fans fortfarande förser honom med.

Carlos Gardel och några till på Chacaritakyrkogården

Från stora ingången vid Guzmán 630 går man genast till vänster. Vid den tredje "tvärgatan" finns ett anslående gravmonument över flygarpionjären Jorge Newbery. Därifrån går en väg diagonalt åt höger. Följ den. Vid den tredje korsningen - mellan calle 6 och calle 33 - finns Carlos Gardels grav på höger sida med en staty av sångaren i naturlig storlek. Lägg märke till cigarettens som han håller mellan fingrarna, den är ständigt ny. Längre in på

kyrkogården finns ett område med avlidna berömdheter inom teater, musik och sport. Där ligger tangostorheterna Aníbal Troilo, Agustín Magaldi och Osvaldo Pugliese begravda. Kvarteret heter 7E. Från huvudingången går man rakt fram, tar sig förbi ett stort nedsänkt galleri med gravar och på andra sidan ligger kändiskvarteret.

Det märks på applåderna där. I Europa och Japan är man mera för vanlig tango salón och i Australien är det både och, säger Yanina som själv älskar när folk dansar med akrobatik, fast det måste göras med respekt och se bra ut.

– Då är det fantastiskt.

Den 11 december varje år firas Tangons dag. Det är Carlos Gardels födelsedag, och vi går på showkväll på ett av tangons historiska vattenhål, "Homero Manzi" i arbetarstadsdelen Boedo, som är en av många stadsdelar i Buenos Aires som gör anspråk på att vara tangons vagga, eller i alla fall en av dem.

Boedo ligger en bit bort från centrum och utgör något av en egen värld. Fotbollsklubben San Lorenzo har sina hemmakvarter och anhängare här.

I stadsdelens epicentrum, korsningen mellan avenyerna San Juan och Boedo, finns en av de magiska platser där tangons traditioner är tunga som bly – La Esquina Homero Manzi, "Homero Manzihörnet". Eller egentligen är det krogen på hörnet som heter så, en stor restaurang med gammal vacker inredning och fullt med bilder av tangons storheter på väggarna.

Vem var Homero Manzi? Han föddes 1907 och redan som 14-åring skrev han sitt första musikstycke. Som 25-åring slog han igenom som textförfattare, mycket tack vare att Carlos Gardel sjöng in några av hans låtar. I slutet av 40-talet samarbetade han med en annan legendarisk orkesterledare, Aníbal Troilo, och tillsammans skrev och komponerade de klassikern "Sur" ("Södern").

Krogen rymmer 400 sittande gäster. Showen består av tre danspar och två sångare samt en orkester med piano, bas, bandoneón och gitarr. Orkestern är bra, musikerna är mycket duktiga. Sångarna är en man i 70-årsåldern och en kvinna, kanske hälften så gammal eller knappt det. Han vinner. Han har visserligen mera patos än röst men han har tyngd och erfarenhet som gör honom trovärdig. Hon är mekanisk i sina framträdanden.

Mekaniskt kan man också säga om dansparen. Det går snabbt och ekvilibriskt när fötterna flyger över golvet och benen klickar framåt och bakåt. Det är som balett. De tre kvinnliga dansarna byter ideligen klänningar. Leendena är stora och oföränderliga.

Snyggt, gymnastiskt, välkoreograferat, men det är trots de högt lyfta nätstrumpebenen aldrig utmanande. Det finns absolut inget sexigt. Det är som om showernas tango fantasía koreograferar bort alla de känslor som melodier och texter uttrycker.

Detta är tangons paradox. Ingen explosivitet, ingen orgasmisk energi. Det är sensuellt, kontrollerat och en aning avmätt.

Tangon efter Gardel och hans tid har gått i flera olika spår. Tango fantasía är ett. Ett annat är den utveckling mot konstmusik och jazz som framförallt Astor Piazzolla (1921-1992) representerar.

Piazzolla är ett av de största namnen. Han är också den store förnyaren.

Piazzolla föddes i Mar del Plata men kom att växa upp i New York. När han var nio fick han en bandoneón av sin far och lärde sej snabbt, han hade en enorm talang. Han träffade tangomusiker men gick också på jazzklubbar och influerades av allt han hörde; han studerade musik och tog intryck av till exempel Stravinskij och Ravel.

När han 1937 flyttade tillbaka till Argentina och började spela på nattklubbar blev det också en utgångspunkt för att utveckla den nya stilen, Tango nuevo.

Hans mentor var den store bandoneonisten och orkesterledaren Aníbal Troilo som så småningom blev allt mer besviken på sin adept. Piazzolla var inte en som gillade att spela och festa hela nätterna som de flesta andra i tangoeliten. ”Tangenterna är min enda drog”, ska han ha sagt till Troilo – som själv föredrog kokain.

Tango nuevo är inget man jublar över på milongorna. Längesåg man med skepsis på Piazzolla i Argentina. Men utomlands väckte hans kompositioner entusiasm. Han fick en stor internationell publik och kan sägas vara den som återuppväckte världens intresse för tangon.

Åter till milongorna. Här dansar man inte till Piazzolla.

Vi är på Confitería Ideal som är ett nöjesetablissemang på Sui-pacha, en gata i centrum helt nära Obeliskens. I bottenvåningen öppnar sig en stor restaurang. Men precis innanför entrén till vän-

ster leder en trappa uppåt och från en övervåning hörs musik. Där uppe pågår milongan, en av de mest välkända i hela Buenos Aires. Det kostar förstås en del pesos att komma in.

Redan vid tretiden på eftermiddagen börjar dansen. Tidigare på dagen, före lunch har det hållits ”clases”, alltså lektioner. På eftermiddagens milonga stannar en del elever kvar för att praktisera sina nya kunskaper.

När klockan är lite över sex är det nio par som är uppe och dansar och vid borden runt omkring dansgolvet sitter 15 personer. Några av dem är bara här som åskådare.

Männen på dansgolvet ser nästan alla ut att vara *porteños*, alltså Buenos Aires-bor, 60 eller äldre. Av kvinnorna – de flesta betydligt yngre än sina kavaljerer – är uppskattningsvis hälften tangoturister från USA och Europa.

De dansar i en jättelokal med väggar i mörk träpanel med ovaler och speglar längs kortsidorna. Ett ljus tak hålls upp av brunrosa marmorepelare och ovanför alltihop finns en kupol med ett glastak skyddat av ett galler med invecklade organiska mönster i metall. Lokalen lysas upp av glödlampor i vita kuper. Musiken kommer ur högtalare.

I ena änden av den avlånga lokalen löper en lång brun bardisk. En ensam kypare håller koll på hela ruljangsen. Det är mest vatten och Coca-cola som går åt. På båda sidor i salen står små bord i rader, alla med röda och svarta dukar och två stolar. Här pausar folk mellan danserna, ensamma eller i par som har kommit hit tillsammans. När en ny låt tonar ut i högtalaranläggningen så reser sej några av paren genast och går ut på dansgolvet. Samtidigt lämnar några av männen sina platser, de har tagit ögonkontakt med kvinnor som är kvar vid sina bord, kanske nickat kort. Kvinnorna reser sig och tar några steg till mötes. De ler mot varandra, väntar in de första takterna på musiken, omfamnar varandra, det vill säga placerar händerna i färdigställning kring axlar respektive rygg – och sen börjar dansen.

Det går långsammare här än på utomhusmilongan i Belgrano. Många är nybörjare. Och en del av männen ser dessutom så stappiga ut när de vandrar omkring i salen att man undrar hur det ska gå. Men väl uppe på dansgolvet är de felfria.

En lång ung kvinna med det mörka håret i hästsvans och i lång och snäv klänning i rött och svart dansar hela tiden med en kortare man runt de 55. Han är enkelt klädd i svart. Det är tydligt att här är det fortsättning på lektionen från i förmiddags och att han är hennes lärare. De stannar till då och då, intar en position, väntar in musiken och så dansar de igång igen. Efter ett tag upprepas det, han säger några ord, de intar en ny position, väntar in musiken och så går det vidare. Hon rör sig stelt och han dansar utan några snabba rörelser eller längre steg. Så där håller de på i gott och väl en timme. Sedan tar de paus, sätter sig vid samma bord och hon dricker cola. Flera av de andra äldre männen kommer fram och hälsar på henne och dansläraren.

Efter någon timme har ett riktigt proffspar anslutit sig. Han i 60-årsåldern med slickat hår och svart kostym knäppt högt upp på bröstet, vit skjorta och vit näsduk i bröstfickan. Ser kanske lite sliten ut och är sminkad. Hon är kanske 35 i en tunn puderrosa klänning med svarta detaljer och genomskinlig överdel så att alla ser hennes svarta behå. De dansar snabbt och elegant och med avancerade steg; hon kickar både bakåt och lyfter på knäna på ett sätt som de kvinnliga tangoturisterna bara kan drömma om (och troligen gör). De dansar riktig tango salón och på det här golvet är de stjärnorna.

Koderna då? Det är tydligt att här dansar man inte hur som helst.

Jo, enligt Margareta Westergård, svenska som ingående studerat och dansat tango på Buenos Aires milongor så finns det inte mindre än 36 ”koder” som reglerar livet på milongan.

En hel del handlar om relationen mellan man och kvinna. Om de sitter vid samma bord blir inte kvinnan uppbjuden av andra män. Men om mannen i paret bjuder upp någon annan kvinna så är det fritt fram för andra män att fråga henne som blivit kvar vid bordet. Det är förstås bara männen som får bjuda upp. Sen dansar man aldrig mera än en tanda i taget med samma partner. Två tandor på raken, då uppfattas det som romans på gång. Ja, sen ska man inte krocka med andra par på dansgolvet och andra självklarheter.

Det hänger alltså på skorna. Så var köper man tangoskor? Hur ser skomarknaden ut?

På Suipacha, bara ett kvarter ifrån milongastället Confitería Ideal, hittar vi flera butiker som säljer tangoskor – Flabella, Darcos och så några som bara heter Tango och adressen.

Flabella, som också är butikens eget skomärke, har aningen vassare klackar och skyltar endast med skor för kvinnor. Svart, svart och grått, blått, violett och silver ser ut att vara färgerna som Flabella satsat på.

Även herrskorna i de andra butikerna är fantasifulla med flätning i flera färger – blått och vitt, guld och svart – och en del som är mjuka som mockasiner. Fast det sägs att det bara är turister och nybörjare som har tvåfärgade skor. Snygga är de hur som helst. ”Hecho a mano” – handgjorda, poängteras det.

Vi stannar till slut för en butik med det mest klassiska utbudet, skor med slejfar, klackar som är höga men inte stilett och traditionella färger.

Margaretha provar först lite nervöst och den manlige expediten vet inte riktigt vad han ska plocka fram. Men efter en stund är det ändå ett par Maharskor som inte bara är snygga utan också sitter bra. Svart skinn, röd mocka, svart lädersula med ett nonchalant streck i guld tvärs över. Vi betalar och får skorna i en snygg påse.

– Ska ni använda dem redan i kväll? undrar expediten, och utan att vänta på svar räcker han fram listan med de aktuella milongorna.

Källor: Museo Casa Carlos Gardel; latinmusic.about.com; verytango.com; Margareta Westergård "Tango i Buenos Aires"; tangomagasinet Milonga

Mera fakta och tips om tangon i Buenos Aires

Museo Casa Carlos Gardel 1927 köpte Carlos Gardel det lilla huset i Once och gav till sin mamma. Idag är det ett museum med bilder, tidningsurklipp, skivomslag och affischer från tangoshowerna. Man får också några smakprov ur hans filmer.

• **Adress: Jean Jaurès 735; subte: Carlos Gardel. Öppet: måndag, onsdag-fredag 11-18, lördag-söndag 10-19.**

Oswaldo Pugliese

Orkesterledare och kompositör, stor på 50-talet. Hans tango-musik kännetecknas av långsamma och rytmiska låtar som uppskattas av dansare. Han var kommunist och på så vis politiskt kontroversiell. Född 1905, död 1995.

Aníbal Troilo

(bilden) var en av de stora orkesterledarna, skicklig på bandoneón och skrev själv många låtar, under 40-talet mest dansmusik och under 50-talet mer för konserter. Piazzollas mentor. Född 1914, död 1975.

Agustín Magaldi

Sångare och samtidigt med Carlos Gardel. Han har kallats både för "Buenos Aires sentimentala röst" och "landsbygdens Gardel". Det finns påståenden om att Magaldi skulle haft en affär med

Här hittar man skorna

Flera butiker som säljer tangoskor och en del andra danskläder ligger på Suipacha mellan 251 och 263 nära Diagonal Roque Saenz Peña. De här snygga med stilettklackar kan man hitta hos Flabella.

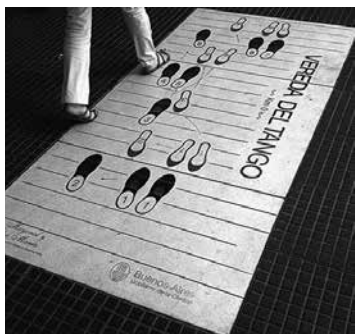
den unga Eva Duarte, senare Eva Peron. Det finns å andra sidan uppgifter som förnekar detta. I musikalen "Evita" förekommer Magaldi som den person som ledsagar den unga Eva från landsortsstaden där hon föddes till Buenos Aires. Han föddes 1898 och dog 1938.

Tangoshow

Homero Manzi i Boedo är ett klassiskt tangoställe på ett hörn utanför turiststråken med en stor och vacker lokal med massor av historia i sina väggar. Huset har förklarats som "historiskt monument" i Buenos Aires. Hit kommer kännare och lokala tango-vänner. Varje kväll är det middag med show. Bokar man i förväg genom nättjänsten Restorando är det halva priset.

• *Adress: Avenida San Juan 3601 och Boedo; subte: Boedo - men ta en taxi, åtminstone därifrån.*

Piazzolla tango är ett stort krog- och nöjesetablissemang i en gammal teater från 1917 där många storheter uppträtt. Här

Salida på trottoaren
På Avenida Callao, helt nära korsningen med Avenida Santa Fe, finns en platta i trottoaren med tangons åtta grundsteg. Mannens och kvinnans. Där kan den som vill öva sej. Grundstegen kallas för **salida**.

serveras det middag med show som innehåller dels klassisk tango från guldåren på 30- och 40-talen, dels tango nuevo à la Piazzolla och electrotango.

Det finns ett minimalt museum men det är så litet att det är försumbart. Höjdpunkten är Astor Piazzollas gamla bandoneón och sedan några uppförstora foten på Piazzolla själv, Aníbal Troilo och några till.

Här ordnar man också tango-klasser - clases - och har även en lokal för frukost och lunch med tangomusik.

• *Adress: Florida 165; subte: Catedral, Peru eller Florida.*

Centro Cultural Borges har tangoshower utan måltidstväng måndag till lördag kl 20.

• *Adress: Viamonte 525; subte: Lavalle eller San Martín*

Dansa tango

Milongor finns över hela stan och annonserar flitigt i dagstidningarna samt i tidningen **Milonga** och andra nöjespublikationer.

Confitería Ideal är traditionsrikt och har en stor och vacker lokal, träpaneler, pelare, speglar och glastak. Det är tango nästan jämt. Clases på förmiddagen, praktiktid på eftermiddagen och milonga för resten.

• *Adress: Suipacha 384 nära Obelisk; subte: 9 de Julio eller Diagonal Norte.*

La Glorieta är utomhusmilonga i en park fredag, lördag och söndag 19-22. Kostar inget men det finns ingen förtäring att köpa på plats.

• *Adress: Barrancas de Belgrano vid gatan 11 de Septiembre, mellan Sucre och Echeverría; subte: Juramento*

Lyssna på tango

Café Tortoni, ett av Argentinas äldsta kaféer. Lokalen är väl bevarad med många minnen av politiker och kulturfolk. Det finns

Söndag i San Telmo.

”Typiska orkestern”

Den klassiska tangoorkestern – orquesta típica – kan bestå av åtta till tolv musikanter. Längst fram sitter bandoneonisterna. Flera fioler, bas och piano

ingår också i den obligatoriska uppställningen. En lördag eller söndag kan man på gatorna i San Telmo lyssna till flera unga orkestrar som hoppas på upptäckt och genombrott.

en scen en trappa ned där tangoartister och poeter framträder. På helgerna ofta jazz.

• **Adress:** Avenida de Mayo 829;
subte: Piedras.

Clásica y Moderna är både restaurang och bokhandel. På kvällarna uppträder sångare och poeter här. Ofta är det tango men kolla programmet först.

• **Adress:** Avenida Callao 892;
subte: Callao.

Caminito i La Boca

Caminito är en liten gatstump i centrala La Boca som utgör ett slags utomhusmuseum eller tangotivoli. Caminito inrättades på initiativ av La Bocas konstnär och store välgörare Benito Quinquela Martín som ett museum i det fria som skulle skänka lite kultur även till de fattiga invånarna i La Boca.

Martin bad konstnärsvänner att bidra med skulpturer och väggmålningar och det är en del av dem som man idag kan beskåda längs gatan.

Butikerna är fullproppade med tangokitsch och husen är roliga att se på, med fasader av kor-rugerad plåt i starka färger. Här finns även några konstnärssateljéer som det är möjligt att besöka.

Restaurangerna i gatans båda ändar är förhållandevis dyra och deras trottoarserveringar utgör scengolv för proffsdansare som gärna bjuder upp turister eller låter sej fotograferas med dem. Allt sånt kostar givetvis.

Caminito betyder ”den lilla stigen” och är namnet på en tango som skrevs 1926 av Juan de Dios Filiberto. Det sägs att han komponerade den inspirerad av en flicka som lutade sig ut från en balkong just här på bakgatan.

Estadio Monumental - rödvitsvarta River Plates hemmastadion med läktare för nära 60 000. Här vann Argentina fotbolls-VM 1978.

Fotbollspassionen

Det har gått tolv minuter av den andra halvleken när gästande Estudiantes får en frispark ungefär 20 meter från River Plates mål. Hemmalaget passar på att ta in två nya spelare och försvaret är i oordning när Estudiantesbacken klipper till frisparken. Mittfältaren Gabriel Mercado som står i målområdet får bollen perfekt på skallen, den seglar in helt otagbart för Juan Carrizo i Rivermålet. Nu står det 4-0 till gästerna.

Då händer det något spännande bland de cirka 50 000 rödvitklädda supportrarna på River Plates hemmaplan Estadio Monumental, stadion där finalen spelades i fotbolls-VM 1978.

Folk ställer sej mangrant upp och börjar sjunga, ropa och vifta utan hejd om hur mycket de älskar sitt River. Trummorna dånar från ståplats. Hyllningskören pågår i drygt en kvart utan hänsyn till vad som händer på planen där favoriterna fortsätter att spela lika dåligt som tidigare i matchen.

Det är en fullständig omsvängning i tonläget

Fram till frisparken som är spiken i kistan har stämningen varit hätsk och hånfull på hemmaläktarna. Tusentals män mellan 15 och 75 ställer sej upp och vrålar Puta! Puta! Puta! så fort en gråklädd Estudiantesspelare trillar, eller domaren inte genast förstår att det ska vara straff, utvisning eller åtminstone en rejäl varning så fort en hemmaspelare linkar och ser lite moloken ut.

”Puta” betyder ”hora” fast kanske ännu lite värre i den argentinska vokabulären än på svenska.

Men nu är det kört för det rödvita River. Inte mycket att bråka om längre, det är bara att visa att stödet för och kärleken till laget är gränslös oavsett hur det går.

Hade det varit en svensk klubb på en svensk arena, säg AIK på Friends, så hade supportrarna visslat och buat ut de egna slagna hjältarna som antagligen tvingats ta sig hem från stadion med poliseskort.

Men här på Estadio Monumental kan man få känslan av att det viktigast trots allt inte är matchen. Att matchen i själva verket är en anledning för dessa nästan 50 000 människor – 98 procent män – att träffas, umgås och visa och känna samhörighet.

Det blir inga flera mål. Matchen tar slut lugnt och stilla. Publiken sitter kvar i kvällssolen, man pratar om fotboll och analyserar läget i lugn väntan på att få klartecken från vakterna att det är dags att gå. Stadion utryms systematiskt sektion för sektion. Nu hänger det på håret om River ska klara en plats bland de sex bästa och få spela i den interamerikanska cupen efter nyår.

Estudiantes från La Plata kan däremot lugnt kamma hem ligasegern i sista omgången. Den är andra gången sedan 2006 som laget blir mästare med gamle stjärnspelaren Juan Sebastián Verón som kapten. Verón återvände 2006 till Argentina efter tio år i europeiska ligor och till häromåret spelade ”den lilla häxan” som han kallats åter i laget där karriären började – och i vilket även hans far Juan Ramón en gång blev argentinsk mästare.

River Plate är Buenos Aireslag och Estudiantes kommer från La Plata som i praktiken ingår i stor-Buenos Aires. Så den argentinska fotbollen är i mycket en ren huvudstadsaffär. Inför 2015 organiserades högsta ligan, Primera División, om till hela 30 lag. Därefter har ligan åter krympts och 2019 spelade 26 lag i högsta divisionen. Av dem kommer drygt hälften från Buenos Aires eller förortskommunerna. Det blir alltså många lokalderyn på en säsong.

I den argentinska fotbollskulturen spårar man det starka brittiska inflytandet i landet i slutet av 1800-talet och runt förra sekelskiftet. Det var engelsmän som spelade de första matcherna i Buenos Aires. Året var 1868 och platsen Parque Tres de Febrero i Palermo, ungefär där Galilei-planetariet idag är beläget.

Klubbarnas namn erinrar om det brittiska. De heter Arsenal, Racing, Newell’s Young Boys, All Boys, River Plate (fastän flooden ju heter Rio de la Plata) etc.

Men en av de mest framgångsrika och omtalade klubbarna har en annorlunda historia, sprungen ur en annan nationell kultur – den italienska, eller för att vara mer precis, den genovesiska.

I slutet av 1800-talet bodde det omkring en miljon människor i Buenos Aires. Omkring en halv miljon av dessa invånare var invandrare från Europa och hälften av dem kom från Italien. De kom från Piemonte, Neapel, Sicilien, Ligurien och, inte minst, från Genua.

De nyanlända slog sej ned i det yttre hamnområdet där en stad i staden växte fram, La Boca. Immigranterna från Genua var många, initiativrika och hade stort inflytande. Den genovesiska klubben i La Boca höll en hög profil och efter en konflikt om lönerna i hamnen utropade man områdets självständighet, den oberoende republiken La Boca. Den nykomponerade flaggan hissades men fick halas redan efter en dag då argentinska myndigheter återställde ordningen.

Bland invandrarna dominerade männen och på fritid blev det följaktligen en hel del fotboll. 1905 var det dags att starta en klubb och delta i seriesystemet. Det blev Boca Juniors. Klubben höll till i amatörserierna fram till 1931 då steget togs till proffsligan.

Den första matchen spelades 31 maj 1931. Bilder på alla elva spelarna möter besökaren som stiger in i det allra heligaste, Boca Juniors legendariska stadion La Bombonera, ”konfektasken”.

I matchen gick det sådär. 0-0 mot Buenos Aireskonkurrenterna från Chacarita. Den 4 juni blev det inte bättre. Gimnasia vann med 3-2 och det var först i den tredje matchen den 7 juni som första segern kom när Quilmes resolut avfärdades med 5-1. Sedan gick det som smort, 22 vunna på 34 matcher och serievinnare redan vid första försöket.

Det har blivit 25 segrar till i högsta divisionen för Boca Juniors sedan dess. Den senaste kom 2018. Dessutom sex segrar i Copa Libertadores som är den sydamerikanska motsvarigheten till Europas Champions League (mot bara tre för värsta konkurrenten River Plate) och tre i Interkontinentalcupen, det vill säga som mästare bland världens klubblag.

Men under senare tid har det till och från hackat i den blågula maskinen. Laget har försvagats efter hand. Unga spelare stannar bara i klubben något år, sedan lockas de av de stora pengarna i europeiska klubbar eller i andra rika länder.

Namnen på alla de omkring 900 spelare som har representerat Boca Juniors i något officiellt sammanhang sedan debuten i proffsligan 1931 finns på väggen i museet i bottenvåningen till stadion La Bombonera.

Listan löper från Roberto Carlos Abbondanzieri, med 368 matcher i representationslaget sedan debuten den 23 februari 1997, till Osvaldo Juan Zubeldía, som drog på sej den blågula dräkten 38 gånger, den första den 15 april 1956.

Så gott som alla finns till och med på bild. De kallas ”protagonistas”, huvudrollsinnehavare i klubben.

Maratontabellen toppas av Carlos F Navarro-Montoya som spelade 459 matcher med start 1988. Som jämförelse kan noteras att superstjärnan framför andra, Diego Maradona, bara kom upp i 72 matcher för klubben.

Boca Juniors har haft många storstjärnor: Riquelme, Verón, Batistuta, Palermo, Tevez (men inte Messi!) är några. Ingen går förstås upp mot Maradona.

Det första som möter besökaren i entrén till stadions museum är shopen, som förutom tröjor med idolernas namn på ryggen även erbjuder en video med 120 Maradonamål. Lite längre in möter en gigantisk bild, fem gånger tio meter, av Maradona i aktion på planen mot bakgrund av läktare packad av fans, allt i blått och gult.

Annars är det lite dämpat runt idolen. Hans insatser som landslagscoach i Sydafrika-VM 2010 väckte mest undran och förfäran.

Men vi ska komma tillbaka till Diego.

Först en titt i stadion.

La Bombonera kan ta nära 50 000 åskådare. Men totala antalet kommer att minska. Även i Argentina måste man anpassa fotbollsarenorna efter Fifas regler som föreskriver bara sittplatser.

Att gå på fotboll i Argentina är dyrt. Åtminstone om man vill se storlagen och sitta bra. Och är det derby, Boca mot River, kan de kosta flera tusenlappar. Men precis som i Sverige är det många som har abonnemang och kommer och sitter på samma ställe match efter match. Bänkgrannarna blir ens vänner.

De flesta följer förstås matcherna via tv som visar samtliga matcher varje ligaomgång. Men även det kan bli dyrt eftersom fotbollen sänds i betalkanaler. Under några år subventionerade den tidigare vänsterregeringen en särskild tv-kanal, "fútbol para todos", – fotboll för alla – som gick ut på att ett par viktiga matcher i varje omgång sändes i allmän-tv som alla kan se. Den nya högerregering som trädde till 2015 upphävde "fútbol para todos" med resultat att ett stort antal "superclásicos" och andra derbyn mellan de många Buenos Aireslagen kom ut på tv-marknaden. Detta ledde i sin tur till bråk om tv-rättigheterna med betalkanaler, fotbollsförbundet, klubbarna och spelarna inblandade. Slagsmålet om miljonerna kom att förse-
na ligastarten 2017 med sex veckor.

En del säger att Boca Juniors egentligen mest är ett stadion. Medan River Plate är en social klubb med många andra sporter och idrottsplaner vid sidan av fotbollen. En annan och lika viktig skillnad är att Boca är arbetarnas klubb medan River är för över- och medelklassen.

Ännu en olikhet är att La Bombonera i motsats till Rivers Estadio Monumental är ett klassiskt fotbollsstadion. Läktarna når ända fram till planens långsidor. Det är tätt och nära och upplagt för hög stämning. En kortsida är reserverad för "barras bravas" som är namnet på klacken.

– Hooligans som ni säger i Europa, säger Christian som visar oss runt.

Att ha uppvärmning inne på stadion före match går inte av säkerhetsskäl. Barras bravas kan kasta saker på motståndarna. Och förstöra planen. Därför finns det två hallar i La Bomboneras djupa inre. En stor med konstgräs för hemmalaget. En liten och mörk med betonggolv som det gästande laget hänvisas till.

Samma sak med omklädningsrummen. Bortalagets spelare sitter trångt på hårda bänkar och får nöja sig med kallvatten i duscharna.

– När det är derby mot River Plate släpper man ut kackerlackor på golvet i deras omklädningsrum, påstår Christian.

Precis som på andra håll i världen är fansen – barras bravas – en tillgång och ett stort problem.

De högljudda entusiasterna brukar kallas för ”numero doce” – den tolfte spelaren – som sätter ett oerhört tryck på bortalaget, och hjälpen uppskattas varmt av de första elva spelarna nere på planen.

Men barras bravas är också en ständig källa till oro.

Fansens humör och oberäknelighet är skälet till att alkohol är totalförbjudet på läktarna. Ölflaskor kan bli hemska tillhyggen och projektiler – så inget öl, bara Coca-cola eller vatten finns i muggarna av frigolit som bjuds runt. Kontrollen vid entréerna är noggrann med legitimationstvång och visitering.

Den minutiösa kontrollen kan vara en anledning till att pyroteknik inte förekommer på läktarna i motsats till i Europa. Inga bengaler eller bangers. Men det kan också bero på en annorlunda läktarkultur för fenomenet är helt okänt i Buenos Aires, där man annars inte snålar på fyrverkeripjäserna när det är jul, nyår eller andra festligheter.

Men utanför stadion kan vad som helst hända.

Alexis som vi träffar är River-fan. Han berättar om derbyt mot Boca på Estadio Monumental.

– Bocafansen slog sönder bilar och rutor i kvarter efter kvarter när de gick från matchen. Och då hade det ändå slutat 2-2.

Barras bravas slåss med fans från andra klubbar när de har möjlighet. Och med tanke på antalet derbyn i Buenos Aires så kan detta inträffa flera gånger i veckan.

För några år sedan stängdes Rivers stora stadion under fem matchomgångar efter upprepade våldsutbrott. Det hade då hänt att familjer som var på picknick i parkerna runt stadion fått fly från kniv- och pistolbeväpnade gäng.

Regeringen kom för flera år sedan med en ny lag som ger domstolarna rätt att stänga ute barras bravas-ledare från matcher, men tillträdesförbuden är verkningslösa eftersom de inte respekteras av klubbarna.

Man har också uppmuntrat till ombyggnader för att få säkrare stadion.

– Arenorna är från 60- och 70-talen då folk kom i slips till matcherna. Det är en annan värld nu, säger en erfaren fotbollsdomare som sporttidningen Olé talat med.

Efter ett antal svåra incidenter fattade argentinska fotbollsför-